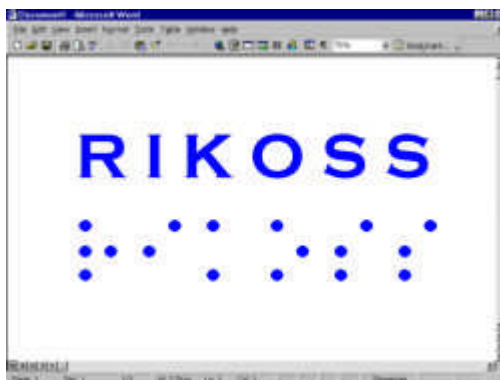

letnik 7, številka 1 / 2008, ISSN 1854-4096
[Zveza društev slepih in slabovidnih Slovenije](#)
Odgovorni in tehnični urednik, [Marino Kačič](#)
Naročnikov v digitalni in zvočni obliki: 1102

=====

Opozorilo: Avtorji prispevkov so odgovorni za svoja stališča!

[Domov](#) [Uredništvo](#) [Naročite brezplačen Rikoss](#)

KAZALO

- [1. UVODNIK: Oprostite, nisem slep!](#)
- [2. AVTOPORTRET: Barbara Krejči Piry](#)
- [3. POPOTNIŠKI UTRINKI: Vroče poletje v zahodni Makedoniji](#)
- [4. INTEGRACIJA: Zakaj so gluhoslepe osebe tako drugačne od samo gluhih ali samo slepih oseb](#)
- [5. NOVOSTI IZ INVALIDSKEGA VARSTVA: Prepoved diskriminacije in spolnega nadlegovanja](#)
- [6. DOBRO JE VEDETI: Novi knjižni izdaji pravljič za slepe](#)
- [7. TESTIRALI SMO: Ognjena lisica, tretjič](#)
- [8. NAMIGI IN NASVETI: Odstranimo odvečne orodne vrstice, Hiter vnos datuma in ure](#)
- [9. OGLASNA DESKA: Tehnologije WAI-ARIA – paradigma dostopnosti v Web 2](#)
- [10. NOVIČKE: PENSOCPE za slabovidne, kvaliteten LCD zaslon, Paket SMART20 - klici in SMS-i po 0 evrov, Talks 3.5.1 tudi za Nokio N95](#)

1. UVODNIK: Oprostite, nisem slep!

Avtor: Marino Kačič

Spoštovane bralke in bralci!

Kolumne, ki jih nameravam v letošnjem letu pisati na temo diskriminacij, ovir in drugih neenakopravnosti, bodo plod mojih osebnih izkušenj na tej poti in ne plod osebnih ali družbeno političnih oz. organizacijskih interesov. Moj namen ni prepričati koga, da imam prav, ampak le podeliti izkušnje in spoznanja, ki so mi v praksi delovala kot spodbujevalni ali pa kot zaviralni dejavniki. Bralce pa prosim, da premislite o napisanem, preden si ustvarite mnenje in sodbe.

Letos mineva dvajset let od moje nesreče, katere največja posledica je tolikšna okvara oči, da ne vidim. Od takrat naprej sistematično raziskujem možnosti, kako biti v socialnem smislu enak drugim. Torej ne invalid. Če sem invalid, pač ne morem biti neinvalid oz. enakovreden drugim. Ne gre za igro besed, ampak družbeno vlogo, (torej kaj je dovoljeno in kaj je možno), ki jo prinese en ali drugi status. To raziskovanje počnem skozi svoje neprestano spreminjanje sebe, skozi izkušnje kolegov in kolegic, v zadnjem času pa tudi skozi študij tuje literature.

Tisto kar opazujemo, ni isto kot to, kar opazimo

Opisal bom zgodbo, ki se mi je pripetila prejšnji mesec in je podobna mnogim drugim zgodbam. Naročil sem taksi, da bi se odpeljal k frizerju. Oba hkrati prideva na dogovorjeno mesto. Taksist skozi okno vpraša, če sem naročil jaz taksi. Pritrdim. On pravi, počakajte, vam bom pomagal. Ni potrebno, sem odvrnil, lahko sam. Ampak, on je skočil iz avtomobila in še preden sem prišel prek poti do avtomobila, me je z dvema prstoma prijel za rokav (kot za smrdečo vrečko) in me potiskal v smer avtomobila. Četudi sem mu govoril, da ni treba, me je vseeno z malo manj gorečnosti potiskal do avtomobila. Ko sva prišla do vrat, sem se ustavil in odločno rekel: "Zdaj pa pojdite okrog avtomobila in se usedite za voznikov sedež. Jaz pa se bom sam usedel na svojega."

Kasneje se mi je opravičil, da ni hotel nič slabega. Samo pomagati, da je hotel. "Prepričan sem v to," sem dejal. "Ampak, kako pa ste vedel kako mi pomagati? Kako ste vedel, kaj potrebujem?" "Ne vem," je rekel, "Tako po občutku." "Vidite, to po občutku izhaja iz neke predstave," sem mu rekel in nadaljeval: "Če nimamo izkušenj, potem je ta ideja iz kulturne zakladnice. Ta kulturna zakladnica pa temelji kot vemo na neustreznih belo - črnih predstavah (bodisi idealiziranju, bodisi demoniziranju in pod-vrednotenju), čemur rečemo stereotipne predpostavke. To pa se sproži kot pritisk na gumb z besedico slep (bodisi, da je izrečena, bodisi kot notranje spoznanje).

Čez čas me je taksist vprašal: "Ali vas prizadene, če uporabljam to besedo?" "Mislite na besedo slep," sem vprašal? "Ja," je odvrnil. "Ne," sem rekel. "Za večino je ta beseda boleča v prvih nekaj letih po izgubi vida, potem pa v glavnem ne več. Vendar beseda slep, ne pove samo tega, da nekdo ne vidi, ampak tudi, da je tak in tak, da tega in tega ne zmore. Kot na primer, ko ste me prijel in skoraj odnesel v avtomobil, čeprav sem vam vmes vsaj 4 krat sporočil, da tega ne potrebujem. Mene in mojega

pojasnjevanja niste slišali. Če bi me opazovali, kaj delam, bi se morda zavedali, da sem 250 metrov prihajal po poti sam in da bi še tistih pet metrov lahko sam. Vendar to se ni moglo zgoditi, ker je bila družbeno konstruirana matrica o slepem prevladujoča. Zaobjela je celega mene in ne samo moje probleme z očmi."

"Razumem," je rekel. "Mene včasih špika v očesu in tudi sam sem pomislil, kako grozno bi bilo, če semeni kaj takega zgodi. Jaz ne bi preživel, ne bi mogel preživeti." Nadaljevala sva pogovor o tem, kako si predstavlja slepe, kako, če bi se njemu to zgodilo in podobno. V bistvu sva se pogovarjala o njegovem zemljevidu tega, kar stoji za besedo slep. Na koncu (vožnja je trajala kakih petnajst minut) sva se v dobrem vzdušju razšla. Ko sem odhajal, je vprašal: "Ali vam kaj pomagam?" "Hvala," sem rekel, "tukaj se znajdem." "Vesel sem, da je tako," je dejal in odpeljal.

Beseda slep, ni samo beseda

Če kdo zboli za eno od bolezni na želodcu, ne rečemo želodčnik, ampak povemo ime bolezni, na primer gastritis (vnetje želodčne sluznice). Ne rečemo mu pa želodčnik. Če nekdo zboli na pljučih in ima karcinom na pljučih, mu pač rečemo, da ima raka. Ne rečemo mu pa rakavec. Če pa nekdo zboli za eno od očesnih bolezni in posledično zgubi vid, ne rečemo, da ima to in to bolezen na očeh, ampak, da je slep. S tem ne poimenujemo samo okvare očesa, ampak poimenujemo celega človeka. Točneje povedano: prilepimo mu nalepko, ki se je ne da zlahka znebiti. Da je to stigmatizirajoča nalepka, ki označuje človeka in nosi različne stereotipne predstave (le ti pogosto nimajo z nami veliko skupnega), vemo vsi, ki imamo okvaro vida. Ljudje (sodelavci, uslužbenci, mimoidoči) se obnašajo drugače od trenutka, ko jim poveš, da si slep. Zato tudi ta velika potreba, ki jo vsi poznamo, da to skrivamo oziroma zamolčimo, kolikor se le dolgo da. V svojem žargonu rečemo, da blefiramo!

Zamolčati pa je v prvi vrsti poskus, kako ostati med "normalnimi" v vrednostnem smislu. Kajti, ko se enkrat "pokažeš", si uvrščen med drugačne v slabšalnem smislu. Tisti, ki imajo ostanek vida in se posledično v njihovem vedenju manj opazi drugačnost, bodo morda rekli, da to ni problem. Morda bodo podobnega mišljenja tudi tisti, ki se skozi določen čas dokažejo in uveljavijo. Pri njih, res ni več problem. Pri teh dominira (izstopa) njihova osebnost, medtem, ko stigmatizirajoča nalepka (kot je diagnoza), večinoma ne more prevladati. Izstopajo sposobnosti in zmožnosti. Drugače je pa pri novincih ali pri tistih, ki izgubijo vid v celoti ali pa tudi pri tistih, ki so malo manj nadarjeni ali spretni. Tu prevladuje stereotipna oznaka diagnoze in šibke sposobnosti se morda prav zaradi tega ne bodo mogle nikoli razviti.

Končno, zakaj bi morali imeti tako veliko in težko oviro kot je diagnoza/kategorija slep? Ali nimamo že dovolj dela s tem, da se postavimo na noge in zaživimo? Zakaj bi okolica postavljala dodatne ovire? Ali pa, zakaj bi si mi sami sebi postavljali dodatne ovire, ki bi jih morali leta in leta mehčati (beri, se dokazovati), da bi nas sprejeli in priznali (beri, da bi zagledali nas in ne svoje stereotipne predpostavke, ki jih v kulturni dediščini nosi taka oznaka) kot je slep.

Kategoriziranje ni samo birokratska kategorija, ampak tudi določanje družbenih položajev

Nekoč so ljudem, ki so imeli duševne težave rekli norec. Ta ljudski izraz je prevzela medicinska stroka in seveda z njim vse slabšalne in zavračajoče predpostavke. Kasneje je psihiatrija te diagnoze spremenila v druge izraze (kot so idiot, debil ...) Pa vendar sprememba besede ni dosegla tega, da ne bi ostal izrazito slabšalen pomen. Na koncu so na vzpodbudo bolj zavestnih strokovnjakov, predvsem pa pod pritiskom bivših pacientov (takih, ki so zaradi zdravljenja imeli še večje telesne, socialne pa tudi duševne težave), spremenili diagnoze iz takih, ki opisujejo celega človeka, v take, ki opisujejo njihovo bolezen. V tem primeru iz norcev, debilov, idiotov in podobno, v različne vrste duševnih motenj. Kljub temu, da tudi slednje ni povsem brez stigmatizirajočih učinkov, Pa vendarle ni primerljivo z prejšnjimi kategoriziranjem. Pomislimo na to, Kaj pomeni, če nam kdo reče, da smo debil ali idiot ali kreten? Pomeni psovko in razvrednotenje. In ni še tako daleč nazaj, ko so te oznake dobili ljudje z duševnimi težavami. S temi oznakami pa tudi vso ljudsko gnojnico.

Tudi besedo slep, je medicina prevzela iz ljudske kulturne dediščine. Zdaj jo uporablja za ljudi, ki imajo 5% ostanka vida ali manj. (opomba: Nedavno tega sem razpravljal s svojim kolegom na to temo, je strokovnjak ... in bil je proti temu, da bi se bog ne daj, ukinila beseda slep, ker da se s tem nič ne spremeni. Beseda slep pa da ja, opisuje le lastnost človeka, ki ne vidi. Zanimivo je bilo, da sva kasneje ugotovila, da ne ve, da se v kategorijo slepih uvrščajo ljudje, ki imajo do 5% ostanka vida. "Aja," je rekel. "Sem mislil, da se reče slep samo tistim, ki ne vidijo."

Ko sem v teh dveh desetletjih iskal različne poti, da bi premostil ovire nastale zaradi stigmatizacije, sem odkril mnogo načinov. Od izmikanja, blefiranja, napadanja, politične aktivnosti, osebnega napredka, prilagajanja, taktiziranja in drugo. Naj pomembnejše spoznanje pa se mi vendarle zdi to, da je o tem treba odkrito govoriti in to na način, da se lahko ljudje zavedajo, da to ni samo beseda, ampak stoji za njo cel stereotipni družbeni konstrukt. Zdi se enostavno, dejansko pa je najtežje, saj je treba brskati po sebi, svojih predsodkih, pokazati svoje napake in podobno. Seveda to velja tako za one neslepe kot za nas slepe. Ni ključno ali bomo ali ne kdaj zamenjali besedo slep, za kakšno bolj primerno. Je pa ta ideja o menjavi lahko vstopna točka za pogovor o stereotipnem družbenem konstrukt.

Napredek v postmoderini dobi omogoča premik razumevanja od predstave, da je to kar zaznam preslikava zunanjega sveta v moj notranji svet, do razumevanja, da to kako nekaj zaznavam, določa moja zaznavna matrica. Ljudje ne zaznavamo sveta tam zunaj kot fotografski aparat ali kamera, ampak oblikujemo svoje predstave o tistem svetu tam zunaj. Z drugimi besedami, v sebi ustvarjamo zemljevid tiste pokrajine tam zunaj. Ta zemljevid pa se ustvarja na podlagi fizioloških in duševnih predispozicij, dalje, na podlagi preteklih izkušenj in predvsem na podlagi privzgojenih kulturnih vsebin, vrednot, norm.

Iz teh razlogov se ne strinjam, da me kdo kot kak birokrat razvrsti v kategorijo slepega. Ne, oprostite, nisem slep. Jaz ne vidim. Če kdo želi biti slep naj bo, jaz nočem! In to ne, ker bi me beseda motila ali ker bi hotel zanikati drugačnost, ampak, ker ne pristajam na družbeno vlogo invalida. Več o tem pa v naslednji kolumni.

[Na vrh](#)

2. AVTOPORTRET: **Barbara Krejči Piry**

Rojena sem bila leta 1955 v Ljubljani kot prvi otrok svojih staršev, čez sedem let pa sem dobila še sestro. Sem od rojstva slabovidna. Pri enem letu so po pregledu na Očesni kliniki v Ljubljani očetu povedali, da bom verjetno slepa, da se glede na moj albinizem in slabo razvito mrežnico verjetno vid ne bo kaj dosti razvil. Pa k sreči ni bilo ravno tako.

Že od mladih nog sem bila radovedna, vse me je zanimalo, zaradi slabega vida pa sem morala vse potipati, prijeti v roke, povohati, ali pa sem kar naprej spraševala in pričakovala odgovore, da sem si lahko ustvarila pravo, seveda svojo sliko o vsaki stvari. V šoli nikoli nisem videla, kaj piše na tabli, četudi sem vedno sedela v prvi klopi. Vzela sem si pravico, da sem vstajala iz klopi in šla pogledat čisto blizu k tabli in potem nazaj v klop napisat v zvezek. V gimnaziji sem se znašla tako, da sem bodisi pisala zapiske ob poslušanju predavanj, ali pa sem sproti prepisovala iz sošolčevega zvezka, ki je sedel poleg mene v klopi in je pisal zelo na veliko in čitljivo. Še danes sem mu hvaležna, da mi je bil z razumevanjem pripravljen pomagati. V šoli sem bila vedno med boljšimi učenci, v četrtem letniku gimnazije celo zaradi odličnega uspeha oproščena mature. Zelo rada sem imela tudi šport in rekreacijo, četudi nisem mogla biti enakopravna z videčimi sošolci. V prvem razredu osnovne šole sem celo zmagala v tekmovanju s skiroji, košarko pa sem igrala tako, da sem klicala svoje soigralke in jih prosila, naj se mi oglasijo, da jim vržem žogo. Seveda so bile jezne name, ker sem zavirala dinamiko tekme, a smo se vedno nasmejale. Žogo sem vedno lovila s strahom, saj sem se bala razbitih očal, tega pa žal velikokrat nisem mogla preprečiti. Nosila sem namreč debela, težka očala, saj sem v času odraščanja postajala vedno bolj kratkovidna, na koncu z dioptrijo -25. Zelo sem si želela voziti kolo, starši pa mi ga niso hoteli kupiti, ker so se bali, da bi se poškodovala, glede na moj slab vid. Šla sem delat med počitnicami in si kupila pony kolo ter se seveda z njim vozila po Ljubljani. Enako je bilo tudi s smučmi. Enostavno sem si želela smučati kljub bojazni staršev in sem spet varčevala za smučarsko opremo in šla v tečaj, kjer sem se naučila osnov smučanja. Nekako sem imela prirojen občutek za gibanje, kljub slabemu vidu. Seveda pa nisem mogla preprečiti marsikatero nesrečo, tako na smučišču, kot tudi pri kolesarjenju. Enkrat sem zapeljala čez progo vlečnice in spregledala kovinsko vrv, na kateri so bila obešena sidra in vlekla smučarje navzgor. Zaletela sem se v vrv in povzročila padec kar nekaj smučarjev, grozno je bilo. Drugič spet sem se zaletela v zaporo iz verige na Čufarjevi ulici v Ljubljani in poletela s kolesa po zraku na tla. K sreči sem jo obakrat odnesla le z udarninami in praskami.

Odločila sem se za študij prava, četudi so me mikali tudi tuji jeziki, francoščina in angleščina, pa tudi matematika mi je bila všeč. V študiju sem uživala, znanje mi je vedno pomenilo pomembno vrednoto. Študirala sem tako, da sem vso literaturo najprej počasi in pazljivo prebrala, ob prebiranju sem si delala izpiske, potem pa še enkrat ponovila vse, kar sem si zapisala. Res pa je, da sem praktično redno hodila na predavanja in si beležila zapiske pa tudi čim bolj poslušala. Pomagalo mi je tudi ponavljanje in debatiranje pred izpiti v krogu kolegov. Vse je šlo kar gladko in pri 23. letih sem diplomirala.

Takoj po diplomi sem se kot štipendistka zaposlila na tedanjem Ministrstvu za pravosodje, najprej kot pripravnica, nato pa kot samostojna svetovalka, po dveh letih pa sem opravila še pravosodni izpit. Ko sem pred prvo zaposlitvijo morala na zdravniški pregled, sem sicer povedala, da slabo vidim, a se s tem takrat nihče ni

ukvarjal. Če bi se poglobili v moj slab vid, nisem prepričana, da bi me zaposlili. A k sreči so me, saj sem si močno želela delati in iti vedno vstric z videčimi, četudi za ceno velikih naporov in dodatnega dela. Na ministrstvu sem delala deset let, bilo je veliko branja, pisanja, narekovanja gradiv v strojepisnici, poročanja na raznih sejah ...#.V tem obdobju sem se veliko naučila, delala sem v kolektivu, ki me je kar dobro sprejemal. Poročila sem se in z možem Ivom, ki je profesor geografije in zgodovine, sva si ustvarila družino. Mož me podpira in mi ves čas stoji ob strani, za kar sem mu iz srca hvaležna. Najini hčerki Alja in Neža sta stari 25 in 20 let, obe uspešni študentki. Z veseljem se spominjam obdobja, ko sta bili hčerki še majhni. Kljub zahtevnima službama sva se jima oba z možem veliko posvečala, kar nama je bilo v veliko radost in veselje. Kot slabovidna sem imela popolnoma neprimeren hobi – šivanje, ki me je zelo veselilo in napolnjevalo, bilo pa je tudi praktično, saj sem za otroka in zase pa tudi za moža sešila marsikateri kos oblačila.

Po desetih letih službovanja sem si zaželela bolj samostojnega dela, kandidirala sem za sodnico za prekrške in bila izbrana. To delo sem z veseljem opravljala več kot 12 let, sedem let na prvi stopnji, nato pa pri pritožbenem organu. Ob obilju dela sploh nisem dobro zaznavala, kako se mi je vid počasi a vztrajno slabšal. Leta 1998 spomladi nisem več mogla brati na noben način. Hodila sem od zdravnika do zdravnika in vsi so mi sprva govorili, da ni nobene pomoči. Končno so le ugotovili, da mi je v zelo kratkem času na obeh očeh zrasla nuklearna siva mrena. Na obeh očesih sem bila operirana, operaciji sta bili zelo tvegani, a sta uspeli. Mreni sta bili odstranjeni, vid pa je bil glede na mojo visoko dioptrijo močno spremenjen, z veliko motnjami in z motečim bleščanjem. Kar nekaj časa sem potrebovala, da sem se prilagodila na nove okoliščine. V tem obdobju so me tudi invalidsko upokojili, ker sem bila po takrat veljavnih predpisih prestara za poklicno rehabilitacijo, sama pa sem bila v tako slabi koži, da se nisem mogla boriti zanjo. Prav tako si tudi nisem predstavljala, kako bom naprej ob tako poslabšanem in spremenjenem vidu delala v poklicu, kjer sem vse informacije za delo dobivala z branjem. Računalniške tehnologije za slabovidne takrat še nisem poznala, saj nikoli nisem delala z računalnikom, ker mi ni bilo treba. Kot sodnica sem imela tajnico, ki je po mojem nareku pisala odločbe in vse ostalo. Z računalnikom sem se srečala šele na društvu slepih in slabovidnih v Ljubljani.

In kako sem prišla v društvo?

Glede na moj slab vid sem bila kandidatka za včlanitev v društvo pravzaprav vse življenje, ne vem pa, zakaj me že kot majhne niso včlanili. Starši se kaj veliko niso ukvarjali z mojo slabovidnostjo, saj so videli, da zmorem veliko in vse sama. Na ta način so mi morda nevede naredili uslugo, saj do mene niso bili zaščitniški, četudi bi bila njihova zaščita ali izdatnejša pomoč večkrat dobrodošla. Leta 1996 se mi je vid že toliko poslabšal, da mi je zdravnica v ambulantni za slabovidne priporočila včlanitev v društvo slepih in slabovidnih. Dala mi je telefonsko številko, naj pokličem, jaz pa se nisem odločila, češ, saj še lahko delam in ne potrebujem društva.

Včlanila sem se šele jeseni 1999, vsa žalostna zaradi invalidske upokojitve in negotova zaradi nestabilnega vida. Kljub negotovosti pa sem se na društvu že od vsega začetka dobro počutila, začutila sem namreč varnost in sprejetost. V letu 2000 so bile na ljubljanskem društvu volitve in nagovorili so me, da sem kandidirala za predsednico društva. Bila sem izvoljena in z vso odgovornostjo sem prevzela funkcijo. Seveda v začetku z veliko treme in negotovosti, kasneje pa vedno bolj gotovo. Končuje se mi že drugi mandat in predsedniško funkcijo želim predati komu drugemu, ker se mi zdi, da se mora vodstvo društva vsaj na dva mandata zamenjati. Hvaležna sem, da sem v okviru društva slepih in slabovidnih spoznala veliko

čudovitih ljudi, ki so mi pomagali na poti sprejemanja nove situacije. Stkali smo mnoga dragocena prijateljstva. Veliko sem se naučila in upam tudi kaj doprinesla, za slepe in slabovidne. Pred nekaj leti sem se v okviru društvenih programov naučila uporabljati računalnik z zoom textom. Nikoli si nisem mislila, da bom osvojila tudi to znanje. Sedaj sem popolnoma samostojna pri uporabi računalnika, seveda ne znam vsega, obvladam pa vse, kar potrebujem pri vsakodnevnem komuniciranju. Pred vključitvijo v društvo, ko sem se družila pretežno z videčimi, sem si pogosto zaželela, da bi videla normalno ali vsaj bolje. Odkar sem v društvu, si želim le, da bi ta vid, ki mi je še preostal, čim dlje ohranila in bila čim bolj samostojna.

In kaj počnem v prostem času?

Prostega časa imam ob delu na društvu in skrbi za štiričlansko družino bolj malo, upam pa, da ga bo v prihodnje več. Zelo rada se družim z meni ljubimi in zanimivimi ljudmi. V pogovoru vedno kaj novega izvem in se bogatim. Rada hodim z možem na dolge sprehode in pohode po naravi, vesela sem, če nama uspe povzpeti se na kakšno lepo izletniško točko. Rada spoznavam nove kraje po Sloveniji in tujini. Uživam v vrtnarjenju in gojenju rož. Zelo rada tudi berem, a žal imam zaenkrat za to premalo časa. V prihodnje bi rada tudi obnovila znanje nemščine in francoščine, upam, da bo šlo.

[Na vrh](#)

3. POPOTNIŠKI UTRINKI: Vroče poletje v zahodni Makedoniji

Avtor: *Rok Janežič*

Urednica rubrike: *Metka Pavšič*

Konec julija lani smo se moja boljša polovica, njena najboljša prijateljica in moja malenkost odpravili na 14-dnevno potovanje po zahodni Makedoniji. Vremenarji so napovedovali 40 in več stopinj Celzija, a smo pravo vročino doživeli šele proti koncu poti, ko je vlak, ki si je do srbsko-makedonske meje nabral že peturno zamudo, počasi sopihal proti Skopju. Pokrajina je bila izžgana od suše. Vlak se je moral nekajkrat ustaviti, saj je ob progi gorela suha trava. Ko sem se nagnil skozi okno, sem zublje požara slišal in čutil zelo blizu svojega obraza, tako da sem se raje spet umaknil v vagon.

Skopje je mesto, v katerem ne bi živel za nobeno ceno. Samostojna hoja z belo palico bi bila tam zelo tvegana, saj npr. veliko kanalizacijskih jaškov nima pokrova, tako da sredi marsikaterega pločnika zija globoka luknja. Avtomobilov, parkiranih na pločnikih, sem sicer viden že iz Ljubljane, vendar se je v Skopju ta razvada razbohotila prek vseh razumnih meja. Opazili smo avto, ki je bil parkiran kar na otočku sredi prehoda za pešce. Tudi semaforjev dostikrat ni, kjer bi bili nujno potrebni – npr. na prehodu za pešce čez šestpasovnico.

Turista najbolj navduši stari del mesta, kjer na živahnih bazarjih (tržnicah) prodajajo raznovrstne izdelke po za Slovence zelo privlačnih cenah. Kmetje, ki živijo v okoliških vaseh, prodajajo sadje in zelenjavo kar na tovarnjakih, parkiranih po mestnih trgih. Ko sem pri enem od njih želel kupiti kilogram breskev, je izjavil, da mi lahko za 20 denarjev (približno 5 evrov) proda le celo gajbico, v kateri je bilo kakih 20 kg breskev. Še danes mi ni jasno, zakaj je možakar svojo robo prodajal na debelo. Pri meni bi gotovo tudi s prodajo enega samcatega kilograma zelo dobro zaslužil, saj nisem

vedel, da je v Makedoniji sadje tako poceni; tudi če bi zahteval nekajkrat višjo ceno, bi mu brez ugovaranja plačal.

Turistu s kulturno žilico Skopje ponuja nekaj ogleda vrednih znamenitosti. Po svoji arhitekturi in starosti je slavnih nekaj cerkva in mošej (cerkev sv. Spasa, mošeja Mustafa paše). »Obvezno« se je sprehoditi čez Kameni most in si ogledati uro na železniški postaji, ki še danes kaže čas, ob katerem se je zgodil uničujoči potres leta 1963. Največja zamujena priložnost skopskega turizma pa je nedvomno rojstna hiša matere Tereze, ki so jo v 90. letih porušili, na njenem mestu pa zgradili veleblagovnico. Na znamenito misijonarko ljubezni spominja le še kip, postavljen blizu vhoda v omenjeno veleblagovnico.

Na Ohrid smo jo mahnili 2. avgusta, ko je v Makedoniji državni praznik. Na ilinden (dan sv. Ilije) leta 1903 so se Makedonci namreč neuspešno uprli proti Turkom. Na avtobusu je bilo vzdušje več kot praznično. Šofer je nažigal makedonsko narodno glasbo, pa tudi slovesni govor predsednika vlade je dal tako naglas, da so ga hočeš nočeš morali poslušati vsi potniki. Na avtobusni postaji nas je pričakalo nekaj ljudi, ki so nam (seveda na črno) ponujali poceni sobe. Mi smo se odpravili proti hostlu, ki smo ga našli na internetu.

Šlo je za staro hišo, katere lastnik je bil ob našem prihodu zelo zmeden, saj svoje internetne strani ne odpira ravno pogosto. Ni namreč opazil naše rezervacije. Kljub temu je za nas v prostorni enonadstropni hiši brez hišne številke še našel prijetno sobico z balkonom. Naslednjega dne nas je odpeljal na ogled mesta, polnega antičnih in srednjeveških znamenitosti. Od cerkva je bojda najlepša sv. Jovan Kaneo, ki so jo zgradili tik ob Ohridskem jezeru. V zadnjih letih se na Ohridu izvajajo velikopotezna arheološka izkopavanja, kar lahko turisti na lastne oči v živo opazujejo. Našega makedonskega vodiča sem previdno povprašal o odnosih med Albanci in Makedonci v mestu. Ohrid se namreč nahaja blizu albanske meje, zato je albanska manjšina v mestu in njegovi okolici zelo številna. Možakar nam je o Albancih govoril vse prej kot lepe stvari, zato sem nadaljnja vprašanja raje zadržal zase. Tako smo si albanski del mesta ogledali raje kar sami. V mestu oba naroda živita povsem ločeno; ko stopiš v albansko četrt, stopiš v drug svet: mošeje namesto cerkva, tipične albanske okrepčevalnice z bureki in baklavami itd.

Za ljubitelje narave je narodni park Galičica, do katerega je iz Ohrida slaba ura vožnje z avtobusom, prava poslastica. Podnebje je precej drugačno od tistega v Ohridu. Življenje namreč omogoča celi vrsti rastlinskih in živalskih vrst, ki jih na Ohridu ne moremo srečati. Privoščili smo si vožnjo po reki Crni Drim, znani po svojih podvodnih izvirih, ki se jih da s čolna tudi videti. Iz Galičice smo šli v prijetno vasico Sveti Naum, ki leži tik ob albanski meji. Bolj kot znameniti srednjeveški samostan, v katerem se je trlo turistov, so nas pritegnili pavi na njegovi strehi.

Zadnji dan v Ohridu smo dopoldne izkoristili za kratek izlet v bližnjo albansko vas Struga. Vreme je bilo deževno in vetrovno, zaradi česar na Strugo nimamo najprijetnejših spominov, a ker je v Makedoniji po pripovedih domačinov deževalo po dveh mesecih, smo izsušeni pokrajini malo vode z neba iz srca privoščili. Obiskali smo mošejo in se pogovarjali z imamom (muslimanskim duhovnikom), sam pa sem si prvič v življenju privoščil britje pri brivcu.

Ob desetih zvečer smo med sprehodom po Ohridu slučajno opazili še začuda odprt tiskarski muzej, ki je hkrati še delujoča ročna izdelovalnica papirja. Neprekinjeno deluje že od 11. stoletja. Prijazni kustos nam je pokazal celotni postopek izdelave papirja, pri čemer sem predmete, ki jih je uporabljal (npr. stiskalnica papirja, surovine, iz katerih se izdeluje papir), lahko tudi potipal. Ob koncu obiska nam je podaril leseno kocko, ki jo je (kdo ve zakaj) poimenoval kocka sreče.

Z odhodom v Bitolo se je naše potovanje prevesilo v drugo polovico. Vsa zadeva je postala že skoraj preveč zanimiva, saj smo se v deževnem in za avgust nenavadno hladnem dopoldnevu znašli brez strehe nad glavo. Na internetu namreč nismo našli nobenega ponudnika privatnih sob, najcenejši hotel pa bi vsakega od nas stal 25 evrov na dan, na kar pa nismo hoteli pristati. Zato smo, računajoč na tradicionalno balkansko improvizacijo in gostoljubje, prvega taksista, ki smo ga srečali, povprašali, če ve za kakšno prosto sobo. Možakar nas je najprej hotel naseliti kar pri svoji teti, potem pri svojem znancu, na koncu pa smo pristali v hotelu, kjer smo plačali 17 evrov za nočitev na osebo. Takoj ko smo stopili v sobo, smo ugotovili, da smo v prostoru za osebje. Ko smo čez nekaj dni odšli, nam receptor ni izstavil računa. Glede na vse to smo sklepali, da je izkupiček od treh Slovencev na črno romal v žepe nekaterih uslužbencev hotela.

Nekaj kilometrov od Bitole se nahajajo zelo dobro ohranjene ruševine rimskega mesta Herakleje. Bitolčani se velike zgodovinske vrednosti teh ostankov še predobro zavedajo – za fotografiranje ruševin računajo 8, za snemanje s kamero pa kar 16 evrov. Zato smo se odločili, da si ne bomo privoščili dokumentiranja zadev, ki se jih da najti na internetu.

Največja pomanjkljivost mesta je nedvomno dejstvo, da starega dela mesta skorajda ni. Mesto je bilo v obeh svetovnih vojnah dodobra uničeno, kar pa je ostalo, so socialistične oblasti v svoji modernizacijski vnemi porušile in zgradile monotone socialistične stavbe. Našo pozornost so pritegnili številni listi tobaka, ki so se sušili na hišnih ograjah. Moram priznati, da so opojno dišali, tisočkrat bolj, kot smrdijo prižgane cigarete.

Po osvežujočem kopanju v Prespanskem jezeru, ki leži na albansko-grško-makedonski tromeji, smo šli v Prilep, kjer smo že imeli rezerviran za naše žepe kar drag hotel, vendar smo tako kot v Bitoli poskusili srečo. Šli smo v turistično agencijo, kjer so nam dali naslov nekega penziona, ki nas je stal le 10 evrov na nočitev. Poleg velikega in dobro ohranjenega starega dela mesta nas je v Prilepu najbolj navdušil muzej tobaka. V njem prikazujejo postopek izdelave cigaret, in sicer od začetka (sajenje tobaka) do proizvodnih postopkov v tobačni tovarni. V muzeju hranijo tudi veliko število pip, ki pa so bile v vitrinah, tako da sem se moral zadovoljiti z zgodovinskimi anekdotami, povezanimi z njimi.

Tako, pa smo prišli do konca. Poln zanimivih vtisov in v upanju, da bom nekega vročega poletja privandral še do vzhodnega dela Makedonije, se v hladnih februarских dneh spominjam pleskavic s kajmakom in kačkavaljem, makedonskega piva, tavče gravče (neke vrste pasulj) in drugih balkanskih dobrot.

[Na vrh](#)

4. INTEGRACIJA: Zakaj so gluhoslepe osebe tako drugačne od samo gluhih ali samo slepih oseb?

AVTORICA: *Andreja volk*

Ljudje z okvaro vida se pogosto zanašajo na svoj sluh. Preden prečkajo cesto, prisluhnejo hrupu, ki ga ustvarja promet v okolici. Ljudje, ki so gluhi ali naglušni, se zanašajo na svoj vid. Lahko berejo z ustnic ali pa uporabljajo znakovni jezik in tako komunicirajo z ostalim svetom. In kaj od tega preostane gluhoslepim ljudem?

Gluhoslepi ljudje vsega tega pogosto ne morejo; že izzivi vsakdanjega življenja so zanje ogromna prepreka, pogosto nepremostljiva.

Največje omejitve gluhoslepih oseb

Gluhoslepe osebe imajo posebne potrebe. Te so še posebno povezane s komunikacijo, informiranjem in mobilnostjo. Brez podpore na teh področjih postane gluhoslepa oseba popolnoma izolirana.

Gluhoslepota velja za eno izmed najbolj samotnih stanj na svetu. Razumevanje okolice ne da bi jo videl in slišal – sliši se nepredstavljivo!!! Če se k temu doda še splošno nerazumevanje takšne okvare - občutkom izolacije in nemoči se skoraj ni mogoče izogniti.

Kaj dejansko je gluhoslepota?

Včasih gluhoslepoto imenujemo tudi dvojna senzorna okvara ali pa tudi multisenzorna okvara in je več kot pa samo kombinacija okvare sluha in vida. Oseba je gluhoslepa, kadar niti vid niti sluh ne moreta nadomestiti okvare drugega čutila oz., povedano drugače, ne morejo delovati niti kot gluha niti kot slepa oseba. (internet 1)

Najpogostejša definicija gluhoslepote, ki so jo sprejele vse glavne organizacije na tem področju, je definicija Deafblind Services Liaison Group iz l.1988, ki se glasi:

»Osebe se smatrajo kot gluhoslepe, če imajo hudo obliko kombinirane okvare vida in sluha, kar vodi do težav pri komunikaciji, dostopu do informacij in gibanju. V skupino bodo vključene osebe, pri katerih je huda okvara vida in sluha prisotna od rojstva dalje ali od zgodnjega otroštva, in tiste osebe, pri katerih se je dvojna senzorna okvara pojavila v odraslosti.« (internet 2).

Gluhoslepota je specifična in enkratna dvojna senzorna okvara – gre za okvaro vida in sluha v različnih možnih kombinacijah in intenzivnosti teh okvar:

- popolna gluhost in popolna slepota - praktična gluhoslepota (brez zaznave svetlobe, izguba sluha več kot 80dB);
- gluhost in okvara vida (slabovidnost) (ostanki vida, popolna izguba sluha);
- slepota in okvara sluha (naglušnost) (ima ostanke sluha, ni uporabnega vida);
- okvara vida (slabovidnost) in okvara sluha (naglušnost), kjer je vid primarna okvara;
- okvara vida (slabovidnost) in okvara sluha (naglušnost), kjer je sluh primarna okvara (internet 1).

Posameznik se lahko rodi gluhoslep (prirojena gluhoslepota) ali pa gluhoslepota nastopi kasneje v življenju (pridobljena gluhoslepota). Potrebe in problemi teh dveh skupin se razlikujejo. Ljudje, ki so se rodili kot gluhoslepi, se ponavadi soočajo še z drugimi težavami, npr. fizičnimi okvarami, učnimi težavami, vedenjskimi težavami,...

Za gluhoslepo osebo se smatra tudi tista oseba, pri kateri gre poleg obstoječe gluhosti/naglušnosti tudi za diagnosticirano napredujočo okvaro vida ali pa oseba, pri kateri se ob obstoječi slepoti/slabovidnosti diagnosticira tudi napredujoča okvara sluha (internet 3). V pripadajoče klasifikacijske skupine spadajo tudi gluhoslepe osebe z značilnimi sindromi za to stanje. Najbolj značilna sindroma sta CHARGE sindrom/asociacija ter sindrom Usher (Sense, 2003a).

Težje motnje in omejitve, ki se pojavijo kot posledica gluhoslepote, se kažejo v vsakdanjem življenju posameznika v skupnosti. Komunikacija in običajni dostop do informacij, gibanje, učenje, šolanje, delovno usposabljanje, izraba prostega časa in življenje v družbi - gluhoslepa oseba ima težave na vseh naštetih področjih. (internet 3).

Vzroki za gluhoslepoto

Obstaja veliko vzrokov za gluhoslepoto. Vzroki so razdeljeni glede na to, kdaj se je gluhoslepota pojavila in kakšne kategorije je le-ta. Med najpogostejše pa sodijo CHARGE asociacija, sindrom Usher, Downov sindrom, Lebarjeva amauroza in še ostale genetske nepravilnosti, poškodbe, bolezni, porodne poškodbe (sodijo med najpogostejše vzroke), citomegalovirus, fetalni alkoholni sindrom, vodenoglavost, nedonošenost, AIDS, herpes, sifilis, toksoplazmoza, pomanjkanje kisika ob rojstvu, vnetje možganovine, poškodbe glave, meningitis, kap, pa tudi droge, ki jih je nosečnica uživala (internet 4).

Gluhoslepi in komunikacija

Komuniciranje je za gluhoslepe osebe najpomembnejše. Razvoj komunikacije s katerokoli gluhoslepo osebo je kompleksen, pri čemer je najprej potrebno ugotoviti vzrok gluhoslepote in starost ob pojavu le-te ter količino in tip preostalega vida in sluha. Drugi dejavniki, ki bodo vplivali na izbrano metodo comuniciranja z gluhoslepo osebo, so: vidni in slušni spomin, izkušnje z izobraževanjem, dodatne fizične in mentalne okvare, okolje in potrebe posameznika (internet 1). Vključevanje ljudi v njihovo okolje zahteva uporabo neke vrste jezika, bodisi z uporabo rok ali pa z uporabo ust. Obstajajo številni komunikacijski sistemi, ki jih uporabljajo gluhoslepe osebe. Ti sistemi vključujejo gesla z dotiki, gibe rok, znakovni jezik, črkovanje s prsti, Braillovo pisavo, velik tisk, metodo Tadoma za branje govora, govor s pomočjo branja z ustnic,... (internet 4). Najpomembneje je, da se izbere tisti način komunikacije, se katerim bomo zagotovili, da gluhoslepa oseba dobi enako količino informacij iz okolice, ki jo dobijo tudi ostale osebe s povsem zdravim vidom in sluhom. Potrebno je poudariti, da lahko gluhoslepa oseba uporablja ali enega ali pa več načinov comuniciranja. V zadnjem času vse več gluhoslepih ljudi pri comuniciranju uporablja novejšo tehnologijo (računalnik, ojačevalec telefona, tekstovni telefon, indukcijska zanka za uporabnike slušnih pripomočkov,...) (Sense, 2003b).

Gluhoslepi in gibanje

Gluhoslepe osebe imajo zaradi svoje kombinirane okvare vida in sluha velike težave oz. precejšnje omejitve pri vsakodnevnem samostojnem, sigurnem in učinkovitem gibanju. Gluhoslepota sama pri gibanju ne predstavlja fizične ovire; oviro predstavlja pomanjkanje čutnih sposobnosti in pomanjkanje informacij. To pomeni, da imajo (v fizičnem smislu) gluhoslepe osebe vso potrebno motoriko in sposobnosti za različne oblike gibanja (npr. hoja, tek, poskakovanje, skakanje,...), oviro pa jim predstavlja to, da sploh ne morejo dobiti ali pa ne morejo dobiti dovolj informacij o okolju, v katerem se gibljejo, preko okvare vida in sluha. Gluhoslepa oseba potrebuje veliko več časa, energije in koncentracije kot videča in slišéča oseba, da bi prišla do nameravanega cilja. Le nekaj gluhoslepih oseb je sposobnih samostojnega gibanja, ki pa nikakor ni niti sigurno niti učinkovito. Velika večina gluhoslepih oseb potrebuje podporo pri gibanju, včasih celo v dobro poznanih prostorih, da bi se izognila dodatnim frustracijam in potencialnim nevarnostim (Tarczay, 2003a).

Zakaj je pri gluhoslepih osebah tako zelo pomembna zgodnja intervencija?

S pomočjo senzornih izkušenj se ljudje zavedamo svojega okolja. Kadar oseba vidi ali sliši, jo to spodbuja k interakciji z okoljem. Posamezniki s kombinirano okvaro vida in sluha pa imajo omejen dostop do senzornih informacij, in zlahka jim uide tisto »naključno« naučeno, do katerega imajo ostali avtomatično dostop preko vida, sluha in komunikacije. Takšne osebe je potrebno naučiti veliko stvari, ki se jih videče in slišéče osebe brez kakršnegakoli truda naučijo. Brez neposredne intervencije obstaja velika verjetnost, da bo prišlo do težav pri razvoju sposobnosti gibanja, komunikacije, pri razvoju konceptov in pri socializaciji. Formiranje teh sposobnosti zahteva čas in ponavljanje. Bolj zgodaj ko se gluhoslepota pojavi, bolj kritična je zgodnja intervencija. Intervencija pri gluhoslepih posameznikih je proces, ki ustvarja dostop do vidnih in slušnih informacij. Le-ta jih poveže s svetom. Vloga intervenorja je vzpostavitev tega procesa. Kadar govorimo o procesu intervencije, je potrebno zaznati in razumeti vpliv kombinirane izgube vida in sluha na učenje in razvoj.

Proces intervencije, ki naj bi bil nepretrgan, naj bi potekal vse od rojstva pa do smrti gluhoslepe osebe. V tem procesu so izrednega pomena zgodnja detekcija, individualizirana zgodnja intervencija, individualizirano specialno izobraževanje, individualno prilagojen proces socialne interakcije, uporaba principov specialnega izobraževanja, da se pospeši vseživljenjsko učenje, nenehna sposobnost človeških virov, ki so potrebni za realizacijo interakcij z okoljem, personalizirana splošna in psihiatrična oskrba, ko in če je to potrebno, nenehna identifikacija posameznikovih sposobnosti in potencialov ter priprava prilagojenih izzivov okolja, namenjenih optimizaciji osebnega razvoja, nenehna razpoložljivost vseh vrst podpore, ki je potrebna za polno življenje posameznika kot družbenega in kulturnega bitja, različna tveganja za osebno izolacijo in načini za izogibanje temu ter nenehna razpoložljivost visoko usposobljenega osebja, še posebno usposobljenih intervenorjev (internet 5).

Zaposlovanje gluhoslepih oseb

Zaposlitev igra pomembno vlogo v življenju katerekoli osebe v za delo sposobnem obdobju življenja. Zakaj ne bi bilo tako tudi v življenju moderne gluhoslepe osebe? Mnogi izmed njih imajo ustrezno izobrazbo oz. so na poti do le-te, zato morajo prav gotovo biti upravičeni do te najbolj osnovne človekove pravice. A resnični svet ne misli tako. Gluhoslepi ljudje so med najbolj diskriminiranimi na trgu dela. Pogosto

potrebujejo veliko podpore, da bi lahko prišli v stik z drugimi člani skupnosti; so izjemno izolirani v njihovem življenju iz dneva v dan, kajti njihova invalidnost jim onemogoča komunikacijo in dostop do skupnosti. Predstavljajo zelo majhno skupnost, imajo velike in zelo specifične potrebe po podpori in so v svojem vsakodnevnem življenju izjemno izolirani. Mnogim izmed njih zaposlitev predstavlja priložnost, da izrazijo svoj potencial in uživajo polno in aktivno življenje.

Pojav gluhoslepote kasneje v življenju

Kasneje v življenju ima veliko ljudi težave z vidom ali sluhom. Nekaj jih hkrati izgubi vid in sluh. Ti dve senzorni okvari skupaj sta velikanski izziv. Ker se življenjska doba podaljšuje, je vse več tudi starejših ljudi, ki imajo težave te vrste. Med starejšimi ljudmi je zelo pogosta izguba sluha – več kot polovica ljudi, starejših od šestdeset let ima okvaro sluha. Izguba vida je manj pogosta, prizadane pa enega od dvanajstih ljudi v tej starostni skupini.

V nadaljevanju prikazane skupine starejših gluhoslepih ljudi potrebujejo zelo različne oblike pomoči:

- ljudje, pri katerih se je dvojna senzorna okvara pojavila s staranjem (največja skupina);
- ljudje, ki so se tekom življenja prilagodili na slepoto ali slabovidnost, sedaj pa izgubljajo še sluh;
- starejši gluhi ali naglušni ljudje, ki pri komunikaciji uporabljajo govor ali znakovni jezik, in ki sedaj izgubljajo vid;
- starejši ljudje z dvojno senzorno okvaro že celo ali skoraj celo življenje (Sense, 2003c).

Gluhoslepi in možnost vključevanja v družbeno življenje

Mnogo gluhoslepih oseb živi življenje, ki je veliko bolj omejeno kot bi moralo biti. Neštete priložnosti, da bi se naučili kaj novega o svetu, ki jih obdaja, bežijo mimo njih. Zamujajo priložnost za osebno rast in za vključevanje v življenje skupnosti, za vključevanje v družbo. Že narava gluhoslepote je sama po sebi izolacijska, gluhoslepe osebe pa postajajo še dodatno izolirane iz življenja družbe zato, ker je večina tega, kar je »zdravim« osebam na dosegu roke, zanje nedosegljivo.

Za vključevanje gluhoslepih v družbo so potrebni: zgodnja detekcija in stimulacija (od rojstva do 6. leta), izobraževalni programi za gluhoslepe otroke šolskega obdobja s potrebnimi prilagoditvami, službe rehabilitacije, pristop k tehnologiji in prilagojeni tehnologiji kot sredstvih informiranja in komuniciranja, strokovno usposabljanje, strokovno izpopolnjevanje in pristop k zaposlovanju, svetovanje in podpora družin, dobre prevajalske službe (tolmači) ter izobraževanje specializiranih strokovnjakov (Dodir 2001a).

Kakšno je trenutno stanje v Sloveniji?

V svetu velja formula 5 -18 gluhoslepih oseb na 100000 prebivalcev, tako da smo pri nas nekako na številki 200 oseb pri 2 milijonih prebivalcev. Če uporabimo podatke

Zveze slepih in slabovidnih Slovenije, kjer je iz anketiranja v l. 2005 razvidnih nekako 150 gluhoslepih oseb, in Zveze društev gluhih in naglušnih Slovenije, kjer imajo registriranih nekako 30 gluhoslepih oseb, potem pridemo do zgoraj omenjenega števila 200, ker vsi prav gotovo niso včlanjeni v nobeno izmed navedenih Zvez.

Deklaracija Združenih narodov o človekovih pravicah pravi, da imajo vsa živa bitja, torej tudi gluhoslepe osebe, enako pravico do življenja in svobode ter enako možnost do sodelovanja v družbi. Na nas, slišočih in videčih pa je, da jim to omogočimo, da se ne zgodi to, kar omenja Sanja Tarczay, predsednica hrvaškega združenja gluhoslepih oseb Dodir, tudi sama gluhoslepa, ki pravi:

»...slepota ločuje človeka od stvari,
gluhota ločuje človeka od ljudi,
gluhošlepota pa človeka ločuje od sveta...«

Literatura

1. The changing deafblind population. Factsheet fifteen. Sense information services, 2003a.
2. How do people who are deafblind communicate? Factsheet ten. Sense information services, 2003b.
3. What is deafblindness? Factsheet one. Sense information services, 2003c.
4. Tarczy, S. Sigurnim koracima do slobode kretanja. Vodič u svijet novih mogućnosti podrške za sigurno i učinkovito kretanje gluhošlijepih osoba. Zagreb: Dodir, 2003a.
5. Mi gluhošlijepi imamo pravo na komunikaciju. Info letak. Dodir, 2001a.

Na internetu:

1. What is deafblindness« www.azdb.net (obiskana 23.1.2008),
2. Deafblind Scotland 14th Annual Forum – Improving lives. www.deafblindscotland.org.uk (Obiskana 23.1.2008)
3. www.lighthousefortheblind-duluth.com (obiskana 20.4.2006)
4. Information on deafblindness. www.aidb.org (obiskana 23.1.2008)
5. www.deafblindinternational.org (obiskana 20.4.2006)

[Na vrh](#)

5. NOVOSTI IZ INVALIDSKEGA VARSTVA: **Prepoved diskriminacije in spolnega nadlegovanja**

Avtor in sodelavec: *Brane But*

V Uradnem listu RS št. 103/2007 z dne 13. 11. 2007 je bil objavljen Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o delovnih razmerjih (ZDR-A), ki prinaša v primerjavi s prejšnjo ureditvijo mnogo novosti, med drugim tudi bolj obširno in natančno opredeljuje **prepoved diskriminacije in povračilnih ukrepov pri zaposlovanju ali med trajanjem delovnega razmerja** zaradi različnih okoliščin, med drugimi tudi zaradi invalidnosti.

Zakon določa, da mora delodajalec iskalcu zaposlitve pri zaposlovanju ali delavcu v času trajanja delovnega razmerja in v zvezi s prenehanjem pogodbe o zaposlitvi zagotavljati enako obravnavo ne glede na narodnost, raso ali etnično poreklo, nacionalno in socialno poreklo, spol, barvo kože, zdravstveno stanje, invalidnost, vero ali prepričanje, starost, spolno usmerjenost, družinsko stanje, članstvo v sindikatu, premoženjsko stanje ali drugo osebno okoliščino v skladu s tem zakonom, predpisi o uresničevanju načela enakega obravnavanja in predpisi o enakih možnostih žensk in moških.

Enako obravnavo glede na osebne okoliščine iz prejšnjega odstavka mora delodajalec zagotavljati iskalcu zaposlitve oziroma delavcu zlasti pri zaposlovanju, napredovanju, usposabljanju, izobraževanju, prekvalifikaciji, plačah in drugih prejemkih iz delovnega razmerja, odsotnostih z dela, delovnih razmerah, delovnem času in odpovedi pogodbe o zaposlitvi.

Prepovedani sta neposredna in posredna diskriminacija zaradi katere koli prej navedene osebne okoliščine. Neposredna diskriminacija obstaja, če je oseba zaradi določene osebne okoliščine bila, je ali bi lahko bila v enakih ali podobnih situacijah obravnavana manj ugodno kot druga oseba. Posredna diskriminacija zaradi osebne okoliščine obstaja, kadar je oseba z določeno osebno okoliščino bila, je ali bi lahko bila zaradi navidezno nevtralnega predpisa, merila ali prakse v enakih ali podobnih situacijah in pogojih v manj ugodnem položaju kot druge osebe, razen če ta predpis, merilo ali prakso objektivno upravičuje zakoniti cilj in če so sredstva za doseganje tega cilja ustrezna in potrebna. Neposredna ali posredna diskriminacija so tudi navodila za diskriminiranje oseb na podlagi katere koli osebne okoliščine.

Manj ugodno obravnavanje delavcev, ki je povezano z nosečnostjo ali starševskim dopustom, se šteje za diskriminacijo.

Različno obravnavanje, temelječe na kateri od navedenih osebnih okoliščin ne pomeni diskriminacije, če zaradi narave dela oziroma okoliščin, v katerih se delo opravlja, določena osebna okoliščina predstavlja bistven in odločilen pogoj za delo in je takšna zahteva sorazmerna ter upravičena z zakonitim ciljem.

Če iskalec zaposlitve oziroma delavec v primeru spora navaja dejstva, ki opravičujejo domnevo, da je bila kršena prepoved diskriminacije, mora delodajalec dokazati, da v obravnavanem primeru ni kršil načela enakega obravnavanja oziroma prepovedi diskriminacije. Breme dokazovanja je torej na strani delodajalca in ne iskalca zaposlitve oz. delavca.

V primeru kršitve prepovedi diskriminacije je delodajalec iskalcu zaposlitve oziroma delavcu odškodninsko odgovoren po splošnih pravilih civilnega prava.

Diskriminirane osebe in osebe, ki pomagajo žrtvi diskriminacije, ne smejo biti izpostavljene neugodnim posledicam zaradi ukrepanja, ki ima za cilj uveljavitev prepovedi diskriminacije.

Zakon tudi določa **prepoved spolnega in drugega nadlegovanja ter trpinčenja na delovnem mestu**. Prepovedano je spolno in drugo nadlegovanje. Spolno

nadlegovanje je kakršna koli oblika neželenega verbalnega, neverbalnega ali fizičnega ravnanja ali vedenja spolne narave z učinkom ali namenom prizadeti dostojanstvo osebe, zlasti kadar gre za ustvarjanje zastraševalnega, sovražnega, ponižujočega, sramotilnega ali žaljivega okolja. Nadlegovanje je vsako neželeno vedenje, povezano s katero koli osebno okoliščino, z učinkom ali namenom prizadeti dostojanstvo osebe ali ustvariti zastraševalno, sovražno, ponižujoče, sramotilno ali žaljivo okolje.

Tako opredeljeno spolno in drugo nadlegovanje se šteje za diskriminacijo po določbah tega zakona. Odklonitev takšnih ravnanj s strani prizadetega iskalca zaposlitve oziroma delavca ne sme biti razlog za diskriminacijo pri zaposlovanju in delu.

Prepovedano je tudi trpinčenje na delovnem mestu. Trpinčenje na delovnem mestu je vsako ponavljajoče se ali sistematično, graje vredno ali očitno negativno in žaljivo ravnanje ali vedenje, usmerjeno proti posameznim delavcem na delovnem mestu ali v zvezi z delom.

[Na vrh](#)

6. DOBRO JE VEDETI: **Novi knjižni izdaji pravljic za slepe**

Avtor: *Bojan Grum*

Pravljici Kužek Bahalo in Poletne norčije sta med prvimi slovenskimi tiskanimi knjigami, ki naznanjajo resnično inkluzijo slepih otrok v svet videčih. Pravljici se odlikujeta po tem, da ju lahko skupaj prebirajo tako videči kot slepi otroci. Napisani sta v običajni pisavi in v pisavi za slepe. Spodbujata razvoj socialnih odnosov ter omogočata razvoj človekoljubnih vrednot in vzajemnega spoštovanja pri otrocih. Knjigi sta v prvi vrsti namenjeni vsem otrokom, da lahko ob prebiranju in spoznavanju dogodivščin pravljičnih junakov spoznajo, da lahko enakovredno berejo tudi slepi otroci.

Pravljica Poletne norčije je nastala kar nekaj let nazaj, ko sem svoje otroške, morske dogodivščine pripovedoval starejšemu sinu. Predvsem je rad večer za večerom poslušal dogodivščine o čolnu. Pravljica tako opisuje zgodnico o dedu in njegovih vnukih, ki se odpravijo loviti ribe. Pri tem doživijo dogodivščino...

Podobno je nastala tudi pravljica Kužek Bahalo. Mlajši sin si je zelo želel imeti kužka. Dal mu je tudi ime - Kužek Bahalo. Da pa bi mu ta želja na nek način vseeno bila uslišana, sem mu pač pripovedoval kratke zgodbe o kužku, Kužku Bahalu. Pravljica pripoveduje o kužku, ki mu je dolgčas. Nekega dne pa veter prinese k njemu na obisk nagajivi listek...

Pravljici je izdalo Društvo za enake možnosti slepih, DEMS, katerega član sem tudi avtor pravljic. V društvu DEMS smo že kar nekaj časa raziskovali, kaj je v Sloveniji narejenega na področju prve otroške literature. Mislim na prvo literaturo za slepe in slabovidne otroke. Ugotovili smo, da pri nas praktično ni t.i. »prve literature«, ki bi bila istočasno in enakovredno berljiva za videče in slepe otroke. Zdelo se nam je prav, da tudi mi po naših močeh pripomoremo in poskušamo približati svet pravljic slepim in slabovidnim in sicer ne tako, da jim pravljice samo prebiramo ali zvočno

prezentiramo, ampak da jim omogočimo, da pravljice berejo in doživljajo slepi otroci sami.

Pravljici izpolnjujeta zadane cilje in sicer:

- Pravljici sta istočasno berljivi za videče in slepe otroke, tako, da lahko npr. videči in slepi bratec ali sestra skupaj prebirata besedilo, ali da lahko slepi odrasel človek enakovredno prebira pravljici otrokom ali obratno itd...
- ilustracije so take, da omogočajo tistim, ki so močno slabovidni, da zaznajo barvne odtenke ali konture, obrise...

in tretjič

- pravljici sta, na nek način, tudi didaktični pripomoček tako za slepe kot videče.

Pravljici sta izšli konec lanskega leta 2007. To je bilo delno povezano tudi z zagonskimi materialnimi sredstvi, saj smo sledili namenu, da bi pravljici bili naše novoletno poslovno darilo našim partnerjem, potencialnim donatorjem. Prvič sta bili predstavljeni na novoletnem večeru Lions Kluba Emona Ljubljana konec meseca novembra na Cekinovem Gradu v Ljubljani. Uradna predstavitev je bila letos januarja na tiskovni konferenci v Cankarjevem domu.

Zahtevna je bila tudi tehnična izvedba projekta. Velik problem je bil, kako natisniti barvno ilustrirano pravljico s pisavo za videče in s pisavo za slepe. Po nekaj takih poskusih, razgovorih, srečanjih, predvsem z institucijami, ki se pri nas profesionalno ukvarjajo s problematiko slepih in slabovidnih, smo se obrnili na tiskarno Januš, s katero smo uspešno sodelovali tudi že pri prvi publikaciji društva Zagotavljanje enakih možnosti slepih in slabovidnih otrok v Sloveniji, ki je izšla pred dvema letoma. Prav anekdotičen je bil naš prvi pogovor na to temo, ko sem jim povedal, kaj želim, kakšno pravljico hočem, kakšna naj bi bila končna podoba izdelka in ko sem ga vprašal, kako bomo to naredili. Odgovorili so mi zelo jasno: »Pojma nimamo. Ampak izziv je velik in bomo to naredili.«

Najbolj zanimivo je bilo, ko je oblikovalec tekst obdelal v brajevi pisavi. Torej, tekst je iz normalne pisave pretvoril v pisavo za slepe, v pikice, tako kot npr. pretvoriš tekst v cirilico ali kitajščino. Zelo hitro smo ugotovili, da ne znamo brati brajeve pisave in da sami ne moremo opraviti korektur. Za pomoč smo prosili prijateljico Metko Pavšič, ki nam je prostovoljno pretipkala besedilo z brajevim strojem v pisavo za slepe. Ko sem se lotil prebirati besedilo v brajevi pisavi, pikico za pikico, sem v nekaj dneh ugotovili, da je pisava za slepe v bistvu zelo preprosta. Praktično vsi, ki smo delali korekture, smo po nekaj dneh že lahko brali posamezne besede, ne da bi gledali Metkin »plonk ceglc«. Seveda vizualno, ne tipno. To je bilo res lepo spoznanje.

Prav zato smo v obeh knjižicah na koncu dodali slovensko brajevo abecedo. Tako se lahko vsak videči s pomočjo te abecede tudi sam preizkusi v branju pisave za slepe. S tem je bil dosežen tretji zastavljeni cilj, da postane knjigica tudi didaktični pripomoček tako za slepe kot videče otroke. Bil sem zelo vesel, ko sem videl videče otroke, ki so dobili to knjigico, kako so med seboj tekmovali, kdo bo prvi s pomočjo priložene abecede črkoval besedo v brajevi pisavi. To mi je dalo neko zagotovilo, da smo ta cilj vsaj približno dosegli. Enako velja tudi za slepe odrasle, ki sedaj lahko enakovredno prebirajo pravljici videčim otrokom.

Omenil bi še ilustracije. Ilustracije v knjigi Poletne norčije je narisala Luna Grum Verdinek. Luna je stara osem let. Ima izreden smisel za risanje. Dal sem ji besedilo in jo prosil za 10 ilustracij. Moj prvotni namen je bil, da na ta način dobim idejo za ilustracije neposredno od otroka. Zanimalo me je, kako otrok vidi in si predstavlja to pravljico. Moj namen je torej bil, da na podlagi teh idej potem oblikujem »prave ilustracije«. Ko mi je Luna prinesla svoj izdelek, me je resnično zelo prijetno presenetila. V pravljici so Lunine avtentične risbe in mislim, da jim ni kaj dodati. Vsi vemo, kako pomembna so v umetnosti razmerja med posameznimi detajli, da je slika dopadljiva. Nekateri umetniki se jih naučijo, nekaterim je to dano. Lunine slike so dovršene, dopadljive, barvno izrazite in pripovedne. Dosežen je t.i. »power full« barvni efekt, ki omogoča tudi ljudem s slabim vidom, da zaznajo barvno raznolikost, polnost in poletno vzdušje risb.

Za razliko od Poletnih norčij so ilustracije v Kužku Bahalu poenostavljene, z malo elementi, kontrastne, črn kuža - bela podlaga, figure so močno obrobljene, vse z namenom, da tudi slabovidni otrok lahko zazna konturo kužka, obris, kontrast.

Pravljica Poletne norčije je namenjena predšolskim otrokom in otrokom v prvi triadi osnovne šole. Zgodba je daljša, stavki bolj zahtevni, ilustracije pripovedne in z več elementi, barve so močnejše. Pravljica Kužek Bahalo je namenjena najmlajšim. Besedilo je preprosto, stavki kratki, ilustracije poenostavljene, ostre, razumljive. Primerna je za učenje brajeve pisave.

Dodal pa bi še en element, ki je morda pri vsem tem najbolj pomemben. To je osveščanje. Osveščanje je pomembno za vse nas, da spoznamo in sprejmemo dejstvo, da so med nami tudi drugačni, otroci s posebnimi potrebami. Biti osveščen enostavno pomeni, da te otroke enakovredno sprejmeš medse kot sebi enake. Pravljici sta tako dobrodošli v družinah s slepim otrokom, v oddelkih predšolske vzgoje, šolah in knjižnicah, saj že samo s svojo prisotnostjo na knjižnih policah prispevata k večjemu osveščanju drugačnosti.

Kužek Bahalo (avtor in ilustrator: Bojan Grum), Ljubljana, DEMS, 2007

Poletne norčije (avtor: Bojan Grum, ilustrator: Luna Grum Verdinek), DEMS, 2007

Pravljici lahko naročite (cena posamezne knjižice je 35 EVR) na Društvu DEMS, Po telefonu/faksu (01) 2411175 ali preko e-pošte dems@volja.net

[Na vrh](#)

7. TESTIRALI SMO: **Ognjena lisica, tretjič**

Avtor in sodelavec: *Davor Krajec*

Internet postaja v svoji preobleki Web 2.0 globalno socialno omrežje. Prodril je domala na vsa področja, ki zanimajo globalno javnost. Klasična raba, zgolj kot vir informacij, se počasi in učinkovito transformira v »biotop« vseh nas. Del tega smo vsekakor tudi slabovidni in slepi. Bistvena za nas je uporabniška izkušnja, ki nam lahko odpre ali pa tudi zapre mnoga vrata »virtualnih« svetov.

Ključ do boljše uporabniške izkušnje nam bo v svoji tretji preobleki ponujala »ognjena lisica«, bolj poznana po imenu Firefox. Kljub statističnim podatkom, ki kažejo, da ima Internet Explorer s 66 % uporabnikov med internetnimi brskalniki še vedno primat na svoji strani (globalno gledano), se na veselje vseh nas na sončni strani Alp stvari odvijajo bistveno bolj pospešeno. Slovenski uporabniki interneta prispevamo k temu, da se delež IE med uporabniki vztrajno zmanjšuje. Firefox v Sloveniji uporablja kar 44,6 % vseh uporabnikov. To nas uvršča na drugo mesto po rabi Firefox v Evropi. Pred nami so trenutno zgolj Finci s 45,4 %. Prepričan sem, da se bo povprečen odstotek rabe Firefox s sedanjih 28 % precej dvignil s splavitvijo Firefox 3, ki se predvideva najkasneje v začetku maja. Trenutno se nahaja v preizkusni različici beta 3. Po napovedih razvijalcev je to bolj ali manj končna verzija. V fazi dodelave so samo še grafični elementi ter nekatere stilske predloge uporabniškega vmesnika.

Morda se sprašujete, zakaj ravno prispevek o internetnem brskalniku, ki ga še ni? Odgovor je povsem enostaven. Firefox 3 bo brskalnik, ki bo od vseh najbolj razumel naše specifične potrebe pri uporabi spleta. Lahko se spomnite, da sem že večkrat omenil internetne strani, ki za nas niso dostopne, ker se »veleumni« razvijalci izogibajo dejstvu, da obstajamo tudi mi. Tokrat bomo dobili orodje, s katerim bomo marsikateri rezultat te ignorance enostavno zaobšli z novimi možnostmi, ki nam jih bo ponujal Firefox 3. Sliši se obetavno. Tudi v realnosti je tako.

Poglejmo si možnosti, ki bodo oplemenitile našo dosedanje uporabniško izkušnjo. Vsi, ki želite nemudoma preizkusiti smeje napovedi, si lahko Firefox beta 3 prenesete v svoje računalnike iz povezave: <http://www.mozilla.com/en-US/firefox/all-beta.html>.

Začel bom s klasičnimi kombinacijami tipkovničnih bližnjic. Izpis seznama pa boste v tem prispevku zaman iskali. Do podrobnosti ga lahko preučite na <http://support.mozilla.com/kb/Shortcuts>.

Želja vsakega slabovidnega/slepega uporabnika je imeti spletno vsebino pod kontrolo. Posebej uporabniki zaslonskega bralnika Jaws so bili nemalokrat povsem frustrirani z dostopom do vsebine na določenih spletnih straneh. Predstavljajte si, da naenkrat vsaka spletna stran postane dostopna v obliki, ki vam je poznana iz urejevalnikov besedil. Vsak element je dostopen s hitro in učinkovito uporabo smernih tipk. Vključ opisane funkcije izvedemo prek menija Tools, v katerem izberemo kategorijo Options. Odpre se nam pogovorno okno, v katerem izberemo Advanced. Pod zavihkom General obkljukamo možnost Always use cursor keys to navigate within page. Ostane vam le še potrditev z Ok. Daljšo pot sem podal zgolj zato, da boste vedeli, kje se skrivajo »zlate drobtinice« nove ognjene lisice. Krajša pot za vklop navigacije s smernimi tipkami je tipka F7. Pozdravilo vas bo zaslonsko sporočilo z možnostjo vklopa ali izklopa navigacije s smernimi tipkami. Posebej dobro se nova možnost izkaže pri označevanju vsebine na posamezni spletni strani. V nekaj sekundah že lahko beremo ali obdelujemo označeno vsebino v enem od naših priljubljenih urejevalnikov besedil. Naj za konec dodam, da ognjena lisica »prijateljuje« zgolj z novjšimi različicami Jawsa (7.1 in 8) z nekaterimi težavami. Te težave se kažejo predvsem ob nekonsistentnem informiranju o spremembi tekstovnega formata. Pojavlja se tudi podvajanje teksta pri branju spletne vsebine. Uporabniki ZoomTexta bodo, seveda le, če si lastijo različico 9.1, opremljeni z ognjeno lisico 3, brez težav brskali po spletu. Starejše različice imajo težave z delovanjem Doc in AppReaderja, predvsem pri stolpičasti postavitvi teksta.

Naslednja dobrota, ki jo skriva Firefox 3, je možnost iskanja v okviru spletne strani. Že ob prvem pritisku na določeno črko Firefox začne z iskanjem. Lahko pa se omejimo zgolj na iskanje povezav. Pred iskanjem povezav pritisnemo ' ter vnesemo tekst. Posebej za slabovidne uporabnike bo dobrodošla označitev teksta, ki ustreza iskalnemu nizu. Firefox ga označi z zeleno barvo, kar signalizira, da je bil iskalni niz najden. Funkcijo direktnega iskanja vključimo na podoben način kot navigacijo prek smernih tipk. Sledite opisu zgoraj. Na koncu obkljukajte možnost Search for a text when I start typing. Za učinkovito rabo iskanja bodo v veliko pomoč bližnjice, ki omogočajo nadzor nad vpisanim iskalnim nizom. S tipko F3 bo Firefox iskal naslednjo pojavitev iskalnega niza, s kombinacijo Shift + F3 pa predhodni najdeni iskalni niz. Izpolnjevanje obrazcev bo tako za uporabnike Jawsa postalo manj kompleksno opravilo, saj bodo imeli dve močni orodji, s katerima bo mogoče enostavno prehajati iz enega vnosnega polja v drugo brez bojazni o nepoznavanju trenutne lokacije. V primeru, da se to zgodi, vpišemo ime predhodnega vnosnega polja.

Spletni standardi vse bolj pridobivajo na veljavi. Ne glede na to pa se lahko zgodi, da uporabniki z okvaro vida naletimo na plaz »instant« spletnih strani, ki se dnevno vse bolj pospešeno zlivajo v globalno spletno morje. »Preživetje« v takih okoliščinah ni prav enostavno. Firefox 3 je na naši strani. Slabovidni uporabniki lahko s pomočjo dodelanih možnosti "prikaz vsebine" v veliki meri prikrojimo svojim potrebam. Prilagodimo si lahko privzeto pisavo za vse spletne strani ter določimo velikost pisave, ki jo tudi stilska predloga s strani oblikovalcev ne bo mogla povoziti. Svet moči se nahaja, kot že lahko sklepate, pod Tools, kategorija Options ter izbor Content – vsebina, bistvo spleta. Eno od vodil v spletnih standardih je tudi ustrezno razmerje med kontrastom ozadja in pisavo. Če naletite na stran, na kateri praktično ne vidite teksta, se poslužite spremembe barve ozadja in pisave v kategoriji Content. Obvezno tudi odkljukajte možnost, ki spletni strani omogoča, da uporabi svoje lastne definicije za prikaz barv. Pri preizkusu sem naletel na manjšo težavo, saj Firefox v kombinaciji z ZoomTextom 8.13 ter vključenim FontSmoothing za vse barve pisav preprosto ni pokazal tipa pisave, ki sem ga definiral kot privzetega. V kombinaciji z ZoomTextom 9.1 teh težav ni bilo. Predvidevam, da so to zgolj težave različice beta, ki bodo v končni različici odpravljene.

JavaScript je bil z vidika zagotavljanja univerzalne spletne dostopnosti lep čas predstavljen kot nedostopen ter nesmiseln za uporabo. Firefox 3 omogoča tudi prevzem kontrole nad obnašanjem tega skriptnega jezika. Mogoče ga je povsem izključiti ali selektivno izbrati dogodke, ki jih JavaScript lahko izvaja.

Firefox 3 bo zagotovo svetla zvezda med spletnimi brskalniki. Kar me najbolj veseli, je dejstvo, da problem univerzalne dostopnosti počasi spada pod nadzor samih uporabnikov, če že določen odstotek spletnih razvijalcev ignorira prednosti, ki jih univerzalno dostopna spletna vsebina omogoča. Firefox ponuja tudi izjemno veliko izbiro dodatkov. S temi dodatki si lahko svojo "ognjeno lisico" preoblečete v pravi večopravilni program. Vsi željni raziskovanja se lahko podate v svet razširitev na <https://addons.mozilla.org/en-US/firefox/browse/type:1>

Viri:

1. <http://www.xitimonitor.com>

2. <http://www.mozilla.com>

[Na vrh](#)

8. NAMIGI IN NASVETI: Odstranimo odvečne orodne vrstice v Internet Explorerju, Hiter vnos datuma in ure

Avtor in sodelavec: *Brane But*

33. Odstranimo odvečne orodne vrstice v Internet Explorerju

Internet Explorer (mimogrede: napoveduje se že izdaja verzije IE 8) je eden najpogostejše uporabljenih brskalnikov po svetovnem spletu za večino uporabnikov. Za marsikoga pa je nerodno in odveč, da se v ta program naseljujejo številne orodne vrstice, npr. Yahoo Toolbar, Google Toolbar, Adobe Toolbar ipd. in to bolj ali manj avtomatsko, mimo naše volje. Takšne odvečne orodne vrstice nas pogosto zelo motijo in bi se jih radi znebili.

Postopek, kako se znebimo odvečnih orodnih vrstic v Internet Explorerju, je zelo enostaven in hiter:

- v menijski vrstici Internet Explorerja kliknemo v meni Pogled (View), in v padajočem meniju, ki se odpre, nastavimo kazalec miške na Orodne vrstice (Toolbars) in že se izpiše seznam vseh orodnih vrstic, ki so se tako ali drugače naložile v naš Internet Explorer;
- enostavno odstranimo kljukice pri vseh tistih orodnih vrsticah, ki jih ne maramo oz. jih ne želimo imeti prikazane.

Tako smo v Internet Explorerju odstranili odvečne orodne vrstice, ki so se same naložile ali pa so se naložile zaradi naše premajhne pazljivosti pri brskanju po svetovnem spletu.. S tem si tudi povečamo prostor na zaslonu za pregledovanje spletnih strani, kar je še posebej za slabovidne zelo pomembno.

34. Hiter vnos datuma in ure

Večkrat se zgodi, da moramo pri našem delu v urejevalniku besedila ali pa v preglednici na hitro vpisati trenutni datum ali pa tudi uro oz. čas. Najprej se moramo spomniti ali pa nekam pogledati, katerega datuma smo danes oz. koliko je ura v tem trenutku, nato pa ročno vpisovati.

Vpisovanje trenutnega datuma in ure si lahko poenostavimo s klikanjem po meniju:

v wordu:

- kliknemo na mesto, kamor želimo vstaviti trenutni datum in/ali čas;
- v meniju Vstavljanje (Insert) kliknemo Datum in čas (Date and Time);
- če želimo vstaviti datum in/ali čas v drugi jezikovni obliki, kliknemo jezik v polju Jezik, ki vključuje seznam jezikov, ki so na voljo; glede na izbrani jezik so lahko na voljo še dodatne možnosti oz. oblike zapisa datuma in/ali časa;
- izberemo oz. določimo tudi lahko, ali naj se datum/čas samodejno posodobita ob prihodnjem odpiranju dokumenta ali pa naj ostaneta takšna, kot sta bila pri prvem vstavljanju (če želimo vstaviti datum in/ali čas kot polje, ki se samodejno posodablja ob odpiranju ali tiskanju dokumenta, potrdimo polje Samodejno posodobi, če pa želimo

ohraniti izvirni datum in/ali čas kot statično besedilo, počistimo polje Samodejno posodobi);

- v polju Oblike na voljo izberemo izmed ponujenih možnosti oblike zapisa datuma in/ali časa in kliknemo izbor.

v excelu:

- Izberemo celico, kamor želimo vstaviti trenutni datum in/ali čas;
- v meniju Vstavljanje (Insert) kliknemo Funkcija (Function);
- v polju Izberite zvrst izberemo Datum in čas;
- v polju Izberite funkcijo izbiramo med mnogimi ponujenimi možnostmi in kliknemo izbor.

Vnos trenutnega datuma in časa pa lahko zelo poenostavimo s pomočjo kombinacije tipk in sicer:

v wordu:

- za vnos datuma: Alt+Shift+D
- za vnos časa. Alt+Shift+T

v excelu:

- za vnos datuma: Ctrl+Shift+;
- za vnos časa. Ctrl+Shift+:

Oba podatka lahko vstavimo tudi v isto celico preglednice (najprej vstavimo datum, nato pritisnemo preslednico in vstavimo čas).

[Na vrh](#)

9. OGLASNA DESKA: **Tehnologije - WAI-ARIA – paradigma dostopnosti v Web 2.0**

Avtor: Davor krajec

Od objave prispevka na temo nova doba interneta mineva dobro leto. Prav fascinanta je ugotovitev, ki svetovni splet spreminja v naš drugi življenjski prostor. Še več, drugi svet – SecondLife – trenutno združuje že več kot 5 milijonov aktivnih uporabnikov. Ne gre zgolj za običajne uporabnike, del »drugega življenja« je vse več podjetji, organizacij in različnih interesnih združenj. Slovenija premore specializirano podjetje, ki vam omogoča »mehak pristanek« v SecondLife. Imenuje se Artesia, d.o.o. Eden zadnjih dogodkov na slovenskem otoku Corporate Island v Second Life je bilo predvajanje filma Petelinji zajtrk, okronano s podelitvijo nagrade zlata rola avtorjem filma. SecondLife pa seveda ni edini primerek drugega življenja. Raziskovanje lahko začnete v svetovih, kot so:

- There, na naslovu <http://www.there.com/>
- Moove, na naslovu <http://www.moove.com/>
- Active Worlds, na naslovu <http://www.activeworlds.com/>
- Kaneva, na naslovu <http://www.kaneva.com/>
- Second Life, na naslovu <http://secondlife.com/>

Z gornjim seznamom vam želim predvsem pokazati, da svetovni splet postaja interaktiven, dinamičen in daleč od običajnega statičnega modela vsebine. Predstavljeni svetovi so vrh ledene gore, ki jo predstavlja transformacija v Web 2.0. Svet, kamor sem pred letom umestil »čistilca« AJAX, tudi ni miroval. Dobil je nove konkurente ali bolje rečeno »vojščke« na fronti dinamičnih spletnih vsebin. Microsoft je predstavil SilverLight za .NET razvojno okolje. Na drugi strani Adobe AIR, ob katerem domala zastane dih marsikateremu spletnemu navdušencu. Brez dvoma AJAX prodira v vse pore bogatih dinamičnih spletnih vsebin.

Sliši se izjemno, celo trendovsko. Kaj pa se dogaja z upoštevanjem nas uporabnikov z okvaro vida? Naj vas takoj razveselim, da razvijalci ne sedijo križem rok. Zavedanje je prisotno. Za vsem virtualnim stoji tudi nota dobičkonosnosti. Ni si mogoče zamisliti izpustitve petine trga zgolj zaradi ignorance. WAI-ARIA nam bo omogočila skoraj povsem enakovredno uporabniško izkušnjo, kot so ji priča videči uporabniki. Ponudnikom podporne tehnologije bo treba predočiti, da svet spletnih brskalnikov ne stoji zgolj na Microsoftovem Internet Explorerju. Že več let je znano dejstvo, ki priča o nedoslednosti implementacije verificiranih spletnih standardov v IE. Napovedi za IE 8 so bolj obetavne. Uspešno je prestal testiranje Acid2, ki je de facto standard za verifikacijo pravilne implementacije spletnih standardov. Osebnostno le upam, da bo enkrat za vselej konec z razvojem trikov za pravilen prikaz spletnih strani znotraj IE.

WAI-ARIA (Web Accessibility Initiative – Accessible Rich Internet Applications) so dinamične spletne vsebine, ki prinašajo povsem novo uporabniško izkušnjo. Osebam z okvaro vida lahko ostanejo nedostopne brez zagotovitve ustreznih prilagoditev. Področja dostopnosti dinamičnih spletnih vsebin se WAI-ARIA loteva s svojimi inovativnimi tehnikami. Lahko omenim, da so v celoti vključene v spletnem brskalniku Firefox 3, katerega beta različica je predstavljena v tokratni izdaji Rikossa. Problem dostopnosti dinamičnih spletnih vsebin leži v ozkosti označevalnega jezika (X)HTML. Po zaslugi učinkovitega posredovanja osebja iz IBM-a je združenje W3C po precej hitrem postopku pripravilo osnutek dokumenta ARIA. Le leto zatem je bil v XHTML 1.1 vključen »role« atribut, ki predstavlja pomemben semantični element. Današnja običajna struktura spletne strani je razdeljena na posamezne odseke, kot so navigacijski mehanizem, glavna vsebina in stranska vsebina. V dinamičnih spletnih vsebinah je vsak element lahko gumb ali katerikoli drug element spletnega vmesnika. To pa predstavlja oviro za zaslonski bralnik, saj ne prepozna funkcije posameznega elementa. S tem uporabnik nima predstave o funkcionalnosti elementov, kar ga zmede do te mere, da dinamičnega spletnega mesta ne obiskuje več. Svetlo semantično luč prinese že omenjeni role atribut, ki služi ravno definiranju funkcije posameznih elementov dinamične spletne vsebine. Role atribut je v okviru WAI-ARIA nadalje razširjen z »widget« role atributom in strukturnimi role atributi, ki uporabniku zaslonskega bralnika pomagajo razumeti povezavo med elementi dinamične spletne strani. Identificirajo, v kakšnem stanju se element nahaja, ali je aktiven ter kakšne lastnosti ima. Konkretno imamo npr. za »widget« role na voljo naslednje attribute: progressbar, button, tree, slider, textfield, checkbox, alert in dialog. Spraševali se boste, kaj widget sploh je. To je skupek kode, katerega izvajanje v okviru HTML osnovane spletne strani kreira različne interaktivne elemente. V to kategorijo spadajo različne razširitve za Firefox. Na drugi strani imamo strukturne role attribute: main, secondary, group, section, live region (v kateri je vsebina osnovana z AJAX-om), tab, navigation, menubar, toolbar, breadcrumbs, search or banner. Stanja, v katerih se posamezen element lahko nahaja, so: checked, disabled, expanded, haspopup, invalid, randomly, describedby in labeledby. Specificirati je mogoče tudi nivo (level) v drevesni strukturi. Pri tako

imenovanih drsnikih vsebine imamo na razpolago attribute valuenow, valuemin ter valuemax. Podporna tehnologija je do sedaj določala aktivno stanje zgolj za povezave in elemente obrazcev. WAI-ARIA ta nabor razširja z atributom tabindex, kar omogoči, da element dobi fokus bodisi prek skripta ali sistema navigacije. Kako konkretno uporabiti predstavljene attribute, bom zgolj za boljšo predstavbo prikazal s praktičnim primerom. Opisane attribute podpirajo do sedaj trije zaslonski bralniki: Windows Eyes 5.5 in novejši, Jaws 7.1 in novejši ter ZoomText 9.1. XHTML 2, ki še ni uradno potrjen, že privzeto vsebuje role attribute. Za XHTML 1.1 uporabimo naslednjo kodo:

```
<?xml version="1.0" encoding="utf-8"?>
<!DOCTYPE html PUBLIC "-//ALA//DTD XHTML 1.1 for »
  Accessible Adaptable Applications with Role Attribute 1.0//EN" »
  "http://learningtheworld.eu/dtd/xhtml1-role-state.dtd">
<html xmlns="http://www.w3.org/1999/xhtml" xml:lang="en">
```

Za vse, ki vam raziskovalna žilica ne da miru, prilagam še primer gonilnika DTD, ki ga boste potrebovali. Primer si prenesite iz <http://learningtheworld.eu/dtd/xhtml1-role-state.dtd>. Dodamo le še povezavo do WAI-ARIA:

```
<link rel="meta" href="http://www.w3.org/2005/01/wai-rdf/ »
  GUIRoleTaxonomy#" type="application/rdf+xml" »
  title="WAI-ARIA Role Taxonomy" />
```

Predstavljen pristop je videti skrajno kompleksen, večina se vas sploh ne bo poglobljala v podrobnosti, vendar z vidika inovativnosti ter zavedanja, kaj nas čaka v prihodnosti, sem se odločil, da kljub vsemu podam pogled v svet dostopnosti dinamičnih spletnih vsebin. Navsezadnje je to prihodnost, ki se ji ne bo mogoče izogniti. Treba bo vložiti tudi nekaj časa in volje v seznanitev s povsem novimi pristopi, ki jih do sedaj nismo bili vajeni srečevati. Skozi praktično uporabo dinamičnih spletnih vsebin bodo opisani atributi pridobili na pomenu in uporabnosti. Odprtokodni spletni brskalnik Firefox 3 vse opisano že vključuje, kar ga uvršča na sam vrh dostopnosti dinamične spletne vsebine. Očitno ni vse v denarju. Potrebne je precej entuziazma ter trdne volje. Idealen dokaz tega je tudi razširitev Fire Vox. Fire Vox je odprtokodni zaslonski bralnik, ki s pridom izkorišča WAI-ARIA pristope. Po preizkusu sem bil neverjetno presenečen nad dejstvom, da nadzor nad spletno vsebino sploh ni več daleč od idealnega. Fire Vox domuje na naslovu <http://firevox.clcworld.net/>. Naj zveni malo pristransko, ampak po letih zaprisežene rabe Internet Explorerja se osebno selim v prijaznejši objem »ognjene lisice«. Lahko mi sledite, dostopnost vas vsekakor ne bo pustila hladne.

[Na vrh](#)

10. NOVIČKE: PENSCOPE tudi za slabovidne, Izberite kvaliteten LCD zaslon, Paket SMART20 - klici in SMS-i po 0 evrov, Talks 3.5.1 tudi za Nokio N95

Avtor: Robert Hrovat Merič

PENSCOPE - Pripomoček primeren tudi za slabovidne

PENSCOPE je elektronski CMOS mikroskop, ki omogoča 50x in 200x povečavo. Uporablja se v različne namene v raznih vejah industrije. Kar pa je zanimivo pa je, da je s tem mikroskopom možno brati besedila (časopise, knjige, zelo majhne črke in

podobno). PENSCOPE je opremljen z led osvetlitvijo, tako da imate bralno površino vedno osvetljeno in pri tem ne prihaja do temnih površin, kot se to dogaja pri navadnih lečah. PENSCOPE ima USB priključek, kar pomeni, da ga lahko uporabljate na vsakem osebнем računalniku, ki ima USB priključek in poganja operacijski sistem Windows 98/200/XP ali Visto. Ne potrebujete nobenega napajalnega kabla, saj se napaja kar preko računalnika.

PENSCOPE je zelo majhen in prenosljiv. Če imate prenosni računalnik ga lahko uporabljate praktično kjerkoli. Poleg mikroskopa dobite še stojalo, na

katerega ga lahko nataknete in po tem z njim drsite po knjigi in berete. Mikroskop lahko uporabljate tudi za kaj drugega in ne samo za branje, saj vam omogoča barven pogled na kateri koli majhen predmet.

Edina slabost naprave PENSCOPE je, da morate sami nastaviti ostrino za predmet, ki ga gledate. PENSCOPE ima samo določeno povečavo, torej pri branju ne morete nastavljati povečave, ampak je povečava vedno enaka, seveda pa je odvisna predvsem od velikosti besedila, ki ga berete.

Na koncu pa še najpomembnejše. Cena PENSCOPE znaša v redni prodaji 117 EUR, vendar je prodajalec pripravljen dati popust za slepe in slabovidne uporabnike, tako da znaša cena s popustom 60 EUR. Za vse dodatne informacije me pokličite na 051 303 336 da vam posredujem potrebne podatke, lahko pa se dogovorimo za predstavitev PENSCOPE na ljubljanskem društvu.

Vir: Robert Merič

Kvaliteten LCD zaslon

Samsung SyncMaster 2032BW je 20-palčni LCD zaslon širokega formata za domače in poslovne uporabnike. Odlikujejo ga nizek odzivni čas (2 milisekundi) ter visoka svetilnost in kontrast. Ločljivost 1680 x 1050 zagotavlja dovolj veliko delovno površino za večino vsakdanjih opravil, vidni kot 170 stopinj pa pomeni, da boste na njem lahko udobno gledali tudi filme ali televizijo. Za povezavo z računalnikom lahko izbirate med analognim (VGA) ali digitalnim (DVI) priključkom.

Za dobrih 200 evrov torej lahko dobite kakovosten LCD zaslon priznanega proizvajalca, ki se bo s svojo elegantno obliko vklopil v vsako okolje.

Vam 20-palčna diagonalna ne zadostuje oziroma si želite večjih črk na zaslonu? Le 50 evrov več boste odšteli za 22-palčni LCD monitor Samsung SyncMaster 2232BW, ki je po ostalih tehničnih lastnostih enak svojemu 20-palčnemu bratu. Ker imata oba enako ločljivost (1680 x 1050), sta delovni površini obeh monitorjev enako veliki. Razlikujeta se torej v velikosti pike, kar pomeni, da bodo črke in slike na omenjenem 22-palčnem zaslonu večje. Ključni vprašanji pri odločitvi, ali izbrati model 2032BW (20") ali 2232BW (22") sta torej razdalja, s katere boste gledali v zaslon ter vaše osebne preference glede razmerja med velikostjo zaslona in ločljivostjo.

Vir: <http://dne.ena.com/>

Paket SMART20 - klici in SMS-i po 0 evrov

Si.mobil - Vodafone je s 15. februarjem uporabnikom ponudil nov naročniški paket Smart20, ki za 20 evrov mesečno omogoča telefoniranje znotraj domačega omrežja in v vsa stacionarna omrežja v Sloveniji po ceni 0 €/min, prav tako pošiljajo sporočila SMS po ceni 0 €, v vsa druga mobilna omrežja pa kličejo samo za 0,10 €/min. Uporabniki, ki veliko kličejo znotraj domačega omrežja in v vsa stacionarna omrežja ter pogosto pošiljajo sporočila SMS, bodo s paketom Smart20 odslej lahko klicali še več in pošiljali še več SMS-sporočil. Smart20 ima v mesečno naročnino 20 evrov vključenih 1000 minut klicev, video klicev in klicev na telefonski odzivnik znotraj domačega omrežja v Sloveniji ter 1000 minut klicev v vsa stacionarna omrežja v Sloveniji po ceni 0 €/min, prav tako zajema 1000 sporočil SMS po ceni 0 € v Sloveniji. Obenem Smart20 odlikuje tudi zelo nizka cena za klice v druga mobilna omrežja v Sloveniji po 0,10 evra, znižana cena za pošiljanje sporočil MMS po 0,10 evra in nakup vrhunskih telefonov po ugodnih cenah. Paket Smart20 je promocijsko na voljo vsem novim in obstoječim naročnikom Si.mobil - Vodafone. Novi uporabniki lahko sklenejo naročniško razmerje Smart20 brez vezave, ob nakupu telefona z vezavo ali ob vezavi z bonusom na pogovore in storitve. Vsi obstoječi naročniki imajo prav tako možnost prehoda na paket Smart20.

Vir: <http://www.racunalniske-novice.com/>, <http://www.simobil.si>

Talks 3.5.1 tudi za Nokio N95

Podjetje Nuance je izdalo novo različico programa Talks, ki odslej podpira tudi telefon Nokia N95. Tisti, ki imate kupljeno licenco za verzijo 3.1 po možnosti Premium ga lahko brez težav posodobite.

Revolucionarnih novosti po enodnevnem testiranju še nisem odkril, je pa edina novost ta, da se lahko naročite na sms news

Naj vas spomnim, da novejšje verzije programa Talks delajo na operacijskem sistemu Symbian tretja izdaja, ki ga imajo telefoni Nokia n73, E60, E70, N95... Več informacij o programu na uradni strani proizvajalca, kjer je Talks možno tudi prenesti na telefon: <http://www.nuance.com/talks> Za nakup pa se bo potrebno obrniti na podjetje FMC D.O.O, na gospoda Janija Kordiša in on vam bo povedal, kako priti do licence.

Vir: Robert Merič (povzeto po Boštjan Štefanič)

[Na vrh](#)

=====

Oblika, ime in vsebina e-revije RIKOSS so avtorsko zaščiteni. Protizakonito je kopiranje, posredovanje ali kakršna koli drugačna uporaba brez pisnega dovoljenja uredništva.

Revijo ste v skladu s 45a. členom Zakona o varstvu potrošnikov prejeli na osnovi vaše prijave na spletnih straneh revije Rikoss ali na osnovi vaše ali prijateljeve elektronske prijave. V primeru, da ste pomotoma dobili e-revijo vas prosimo, da nam sporočite in IZBRISALI vas bomo iz seznama naročnikov.

Predloge/pripombe, naročila/odjavo, [pišite na uredništvo](#).

© 2002-2007, [Uredništvo Rikoss](#), [Zveza društev slepih in slabovidnih Slovenije](#)